

Όλο το βράδυ δεν κλείσαμε μάτι. Η υγεία του πατέρα μου είχε επιδεινωθεί. Το ξημέρωμα ο γιατρός μας το είπε καθαρά, οι μέρες του ήταν μετρημένες. Αβάσταχτος καημός.

Οι καιροσκόποι, που βρίσκουν πάντοτε τον τρόπο να εξουσιάζουν αυτή τη χώρα, μ' έχουν πονέσει πολύ. Μου στέρησαν τον πατέρα τότε που είχα ανάγκη το λόγο του, τη συμβουλή του. Εκείνος, μάτωσε για την λευτεριά της πατρίδας και αυτοί με τα τσιράκια τους τον σακάτεψαν.

Για την ιστορία, θυμίζω ότι από τις αρχές του '46 τα σύννεφα του διχασμού πύκνωναν επικίνδυνα. Την περίοδο εκείνη υπήρξαν τεράστιας σημασίας ιστορικά γεγονότα. Στις αρχές του φθινοπώρου, με Δημοψήφισμα, μεθοδεύτηκε η επιστροφή του Γεωργίου. Τον Οκτώβρη ιδρύθηκε ο Δημοκρατικός Στρατός και κηρύχτηκε ο Εμφύλιος. Καταλαβαίνετε, σε τι περιβάλλον ζούσαμε.

Εκείνη η χρονιά σημάδεψε για τα καλά τη ζωή μου. Το ευχάριστο ήταν που γεννήθηκε ο αδελφός μου ο Στάθης και το τραγικό που έχασα τον πατέρα μου. Έφυγε στα σαράντα τέσσερα, και οι ευθύνες της φαμίλιας πέρασαν στους ώμους μου. Και ήμουν μόλις δέκα πέντε χρονών!

Έκανα πολλές δουλειές. Πρώτα στις οικοδομές κι έπειτα στη Λαχαναγορά, στην Ομόνοια. Η περιοχή τότε είχε πέραση. Χαράματα, φορούσα την τραγιάσκα, φορτωνόμουν το κασελάκι βαφής παπουτσιών και κατηφόριζα για το κέντρο της Αθήνας.

Καθημερινά, σχεδόν, ένας καλοντυμένος «κύριος» με ομπρέλα παρακολουθούσε το σπίτι μας. Του έριχνα μια ειρωνική ματιά και έστριβα στη διασταύρωση, πέφτοντας πολλές φορές σε φάλαγγες στρατιωτικών φορητών που κατηφόριζαν με θόρυβο. Η περιοχή μας δεν έπαψε ούτε στιγμή να είναι στο στόχαστρο του κράτους και του παρακράτους.

Στη γωνία του πεζοδρομίου της Ομόνοιας με περίμεναν τα φιλαράκια μου. Δύο συνομήλικοι, φτωχικά κι αυτοί ντυμένοι, με τους ταμπλάδες. Ερχόντουσαν από την Καλογρέζα. Ο ένας πούλαγε σάμαλι και ο άλλος παστέλια. Πηγαίναμε στα πόστα μας, στις γωνίες των δρόμων και πιάναμε δουλειά. Μας προτιμούσαν, περισσότερο από οίκτο.

Κάθε τόσο, για γούρι, αλλάζαμε ρόλους. Εγώ, αφήνα το κασελάκι και έπιανα τον ταμπλά με το σάμαλι. Πουλούσα και σιγοτραγουδούσα ποντιακά, ό,τι άκουγα στο σπιτικό μου.

Κάποια ώρα, με τη μεσολάβηση του Σπύρου, του γείτονα και φίλου του πατέρα μου, βρέθηκα να δουλεύω στον «Έσπερο», μια φάμπρικα που αποσυναρμολογούσε παλιό στρατιωτικό υλικό. Περιβάλλον ανθυγιεινό, αλλά τι να 'κανα. Εκεί, είχα εξασφαλίσει ένα σταθερό μεροκάματο και τα φέρναμε βόλτα. Οι δυο φίλοι του πατέρα μου, ο Κώστας και ο Σπύρος, με είχαν υπό την προστασία τους. Η παρέα συμπληρωνόταν με τον Γιάννη, κοντογείτονας κι αυτός.

Μαζί κατεβαίναμε στη φάμπρικα, μαζί φεύγαμε. Με τα πόδια φυσικά.

Λοιπόν, από αυτή τη φάμπρικα ξεκίνησαν όλα. Όταν τελείωνε η βάρδια συνηθίζοταν, τότε, στις ντουζιέρες οι μεγαλύτεροι να τραγουδούν. Με τον καιρό ξεθάρρεψα και μπήκα κι εγώ στο χορό. Φαίνεται πως τους άρεσα γιατί σιγά σιγά τραγουδούσα μόνο εγώ ενώ οι άλλοι μου έκαναν σεγκόντο. Έτσι, φτάσαμε στο επόμενο βήμα...

Ήταν Σαββατόβραδο. Θυμάμαι που βγήκα, λουσμένος και χτενισμένος, στο ευρύχωρο χολ, κοιτώντας δεξιά - αριστερά μήπως και αντάμωνα τους φίλους μου. Ο χώρος ήταν γεμάτος

Απομνημόνευμα με τον Στέλιο, προδημοσίευση

εργάτες καλοχτενισμένους με καθαρά ρούχα που έφευγαν. Με σταμάτησε ο επιστάτης: «Καζαντζίδη, καλά που σε πρόλαβα. Τη Δευτέρα, με το σχόλασμα να περάσεις απ' το γραφείο τ' αφεντικού. Να'σαι κει στις επτά, 'ντάξει;»

Συγχύστηκα, σα να φοβήθηκα κιάλας.

«Άλλο πάλι και τούτο. Συμβαίνει κάτι;» Ο επιστάτης απόρησε. «Βρε Καζαντζίδη, πού θες να ξέρω; Εγώ διαταγές μεταφέρω. Άντε τώρα, καλή ξεκούραση».

Με σκυμμένο κεφάλι, τράβηξα προς την έξοδο. Επάνω από την κεντρική είσοδο ένας μικρός λαμπτήρας φώτιζε την βαμμένη με ώχρα πρόσοψη. Η ξεφτισμένη επιγραφή «Έσπερος» ίσα ίσα που διαβαζόταν.

Στο προαύλιο της φάμπρικας, τα φώτα ήταν λιγοστά. Εκεί, βρίσκονταν αρκετοί εργάτες. Άλλοι συζητούσαν, μερικοί περίμεναν την παρέα τους, κάποιοι έφευγαν. Θέμα των ημερών ήταν ο θάνατος του βασιλιά Γεωργίου.

Οι φίλοι μου, ο Κώστας, ο Σπύρος και ο Γιάννης με περίμεναν, κοιτάζοντας, πότε πότε την είσοδο. Δεν θυμάμαι αν σας το είπα, τα φιλαράκια μου ήταν τρία γειτονόπουλα, οι δύο κατά τι μεγαλύτεροι και ο τρίτος ο μικρότερος της συντροφιάς μας. Οι δύο δούλευαν και σπούδαζαν, ο Σπύρος στη Νομική και ο Κώστας στο Πολυτεχνείο. Ο Σπύρος με είδε. «Στέλιο, Στέλιο, γιατί άργησες; Ανησυχήσαμε...».

Ήμουν σε άσχημη κατάσταση. «Ας τα, με βλέπω πάλι με το πηλοφόρι στην οικοδομή...». Ο Κώστας ήταν ανυπόμονος. «Λέγε ρε, τι έγινε;». Πού διάθεση για κουβέντα. «Τι να σας πω, γαμώτο μου... Απάνω που χαμογέλασα κι εγώ...Λοιπόν, πάμε και τα λέμε...». Κινηθήκαμε να βγούμε από το προαύλιο.

Αμίλητοι και σκεπτικοί περιμέναμε να περάσουμε στο απέναντι πεζοδρόμιο. Από μπροστά μας περνούσε αργά ένα στρατιωτικό αυτοκίνητο και, καθώς κατηφόριζε, στον απέναντι τοίχο αποκαλυπτόταν σταδιακά το φρεσκοβαμμένο σύνθημα "ΕΑΜ", με τεράστια γράμματα. Η εικόνα αυτή έκανε πιο βασανιστική την απουσία του πατέρα μου.

Περάσαμε απέναντι και πήραμε τον δρόμο της επιστροφής.

Ο Σπύρος ήρθε δίπλα μου. «Άντε ρε Στέλιο, λέγε τι συμβαίνει;» Η φωνή του φανέρωνε αγωνία. «Να μωρέ, ο "λοχίας" με ειδοποίησε, τη Δευτέρα στις επτά να'μαι στο γραφείο τ' αφεντικού. Τι λες, με καλεί, να με κάνει διευθυντή;» Ο Σπύρος αγρίεψε. «Στάσου ρε Στέλιο, μη φέρνεις την καταστροφή. Μεθαύριο τον συναντάς και βλέπουμε». Ο Κώστας θέλησε να μου δώσει κουράγιο.

«Στέλιο, μη χολοσκάς, υπάρχουν κι αλλού πορτοκαλιές. Αν διώξουν εσένα, θα φύγουμε όλοι. Την υγεία μας να'χουμε... Έλα τώρα, πιάσε ένα "Τσιτσάνη" να μαζέψει λίγο ο δρόμος». Πού διάθεση για τραγούδι. «Αφήστε το απόψε. Παιδιά να βιαστούμε λίγο. Αργήσαμε και η κυρα-Γεσθημανή θ' ανησυχεί...». Ανοίξαμε βήμα και μπήκαμε σε ένα θεοσκότεινο δρόμο που μας έβγαζε πιο γρήγορα στη γειτονιά.

Βρισκόμασταν κοντά στο σπίτι μου όταν είδα από την αυλόπορτα να βγαίνει η νονά μου, το Μαράκι. Η μητέρα μου βγήκε μαζί της, κοιτάζοντας το δρόμο. «'Άντε κυρά μου, όπου να 'ναι θα

Απομνημόνευμα με τον Στέλιο, προδημοσίευση

΄ρθει ο Στέλιος μας, ετοίμασέ του να φάει. Να μου τον φιλήσεις». Καθώς η νονά μου απομακρυνόταν ακούστηκε η φωνή της μητέρας μου. «Καληνύχτα, Μαράκι ...». Λίγο πριν φτάσουμε στο σπίτι έφυγε ο Γιάννης, ο μικρότερος της παρέας.

«Καληνύχτα, καλή ξεκούραση».

«Καληνύχτα. Καλό ξημέρωμα...».

Η μητέρα μου, ακούγοντας τα καληνυχτίσματα πήγε στην αυλόπορτα και την άνοιξε. Ο Σπύρος την ασπάστηκε.

«Καλησπέρα αρχόντισσα. Σου φέραμε τον κανακάρη σου, τι καλό του έχεις;». Το σπιτικό μας ήταν πάντοτε ανοιχτό στους φίλους μου. «Καλώς τους αντάμηδες. Δε κοπιάζετε; Έχω μια σούπα λαχαριστή...». Ο Κώστας είχε ανοίξει βήμα. «Να' σαι καλά κυρά μου, είναι ώρα να ξαποστάσουμε. Καλό βράδυ».

Καθώς οι δυο φίλοι απομακρύνονταν, ο γείτονας-ασφαλίτης έβγαινε από το σπίτι του και διασταυρώθηκε με τους φίλους μου. Τους κοίταξε με ειρωνεία: «Βρε, τα καλά τα παιδιά...». Οι δυο τους τον κοίταξαν περιφρονητικά και συνέχισαν το δρόμο τους. Ο ασφαλίτης στάθηκε και τους παρατηρούσε, ενώ κοίταζε και γύρω του. Οι δύο φίλοι βιάδιζαν σκεπτικοί ενώ λιγοστοί άνθρωποι γύριζαν από τις δουλειές τους.

«Ρε Κώστα, λες ν' απολύσουν το Στέλιο; Και γιατί αυτόν, ρε γαμώτο. Ο Στέλιος είναι ο καλύτερος».

Ο Κώστας τον διέκοψε.

«Σα να μου μυρίζει δουλειά της Ασφάλειας...Ας ξημερώσει, βρε αδερφέ, και βλέπουμε».

Ο Σπύρος ήταν ανήσυχος.

«Εγώ, τους τα λέω στο κόμμα. Τα πράγματα δυσκολεύουν. Ο Πειραιάς γέμισε αμερικάνικα πλοία. Κι ο Σοφούλης με τον Βεντήρη εδώ, συλλήψεις, βασανισμοί, στρατόπεδα συγκέντρωσης... Κάτι σκαρώνουν αυτοί».

Ο Κώστας προσπάθησε να τον καλμάρει. «Σπύρο, όλοι τα μαθαίνουμε κι όλοι ανησυχούμε...Λοιπόν, εντάξει, αυτοί τη δουλειά τους κι εμείς τη δική μας... Άντε, καλό ξημέρωμα».

Ο Κώστας έστριψε στο στενό και ο Σπύρος χάθηκε στο σκοτάδι.

Ασπάστηκα τη μητέρα μου και περάσαμε στο ισόγειο του σπιτιού. Πήγα κατευθείαν στον νιπτήρα της κουζίνας και έπλυνα τα χέρια μου. «Μάνα, πώς πέρασε η μέρα σου; Τι γίνεται ο μικρός;» Ο Στάθης ήταν κοντά δύο χρονών.

«Γιε μου, από το πρωί αυτόν φροντίζω. Στέλιο, φοβάμαι, πετσί και κόκαλο έχει μείνει απ' τον πυρετό».

Πηγαίνοντας στο δωμάτιο του αδελφού μου, μονολογούσα.

Απομνημόνευμα με τον Στέλιο, προδημοσίευση

«Α, ρε μάνα. Από τότε που έφυγε ο πατέρας, απ' το κακό στο χειρότερο. Ένας χρόνος, μόνο πίκρες. Κι απάνω που χαμογέλασε λιγουλάκι και σε μένα...». Η μητέρα μου με είχε ακούσει. «Γιε μου, γιατί το λες αυτό; Τι συμβαίνει;»

Μπήκα στο δωμάτιο που το μοιραζόμουν με τον αδελφό μου, τον φίλησα, τον σκέπασα και βγήκα. Η μητέρα μου είχε καθίσει στο τραπέζι. «Στέλιο, έλα φάει, και πες μου τι σε βασανίζει...». Κάθισα και με το κουτάλι ανακάτωνα τη σούπα, αμήχανα. «Στο σχόλασμα με βρήκε εκείνος ο γιουρούκης, ο επιστάτης, και μου 'πε τη Δευτέρα, στις επτά, να 'μαι στο γραφείο τ' αφεντικού. Εδώ και μέρες ψιθυρίζονται απολύσεις... Βλέπω ν' αρχίζουν από μένα».

Τα μάτια της μητέρας μου πέταγαν φωτιές. «Στάσου, γιε μου. Τις προάλλες τ' αφεντικό σου μου 'πε τα καλύτερα για σένα. Ο Περβανίδης είναι κιμπάρης, δε θα 'κανε ποτέ κακό στο γιο του Χαραλάμπ'. Ο πατέρας σου κινδύνεψε να τον σώσει απ' τα νύχια των Γερμανών. Οι Πόντιοι δε ξεχνάν τις καλοσύνες». Της χάιδεψα το χέρι. «Μακάρι να 'ναι έτσι. Μεθαύριο θα δούμε...». Ανακάτωσα για λίγο τη σούπα.

«Μάνα, δεν έχω όρεξη, δε πάει κάτω. Κράτα τη ζεστή, μη τη χρειαστείς για τον μικρό...». Η κυρα-Γεσθημανή με αγριοκοίταξε. «Θα τη φας με το ζόρι. Θέλεις ν' αρρωστήσεις και συ; Για τον αδερφό σ', έχω κάνει το κουμάντο μ'...».

Σηκώθηκα και την ασπάστηκα. «Μανούλα, θα τη φάω το πρωί. Πάω να πλαγιάσω».

Η μητέρα μου κάθε μέρα πήγαινε στο νεκροταφείο. 'Αναβε το καντήλι, καθόταν κάμποση ώρα και γύριζε στις δουλειές της. Το ίδιο έκαναν και άλλες πολλές μαυροφορεμένες γυναίκες.

Στην αρχή πηγαίναμε μαζί. Από ένα σημείο κι ύστερα έπαψα να πηγαίνω. Δεν άντεχα να βλέπω έναν ξύλινο σταυρό με το όνομα του πατέρα μου κι από κάτω, ετών 44. Ράγιζε η καρδιά μου και στο μυαλό μου χόρευαν οι εικόνες του ξυλοδαρμού.

Ήταν βράδια που δεν έκλεινα μάτι.

Το κλίμα της εποχής αποτυπώνεται στη στιχομυθία που είχαν δυο κορυφαίοι παράγοντες της εποχής. Τη διάβασα χρόνια μετά και μου απαντήθηκαν πολλές απορίες. Θα τη βρείτε κι αυτή στο «μπαούλο».

Πράγματι τη βρήκαμε και είναι αποκαλυπτική για τον ρόλο και τις προθέσεις των «Συμμάχων μας».

...Στο πολυτελές γραφείο του, ο στρατηγός Βαν Φλητ και ο διευθυντής ελληνικής εφημερίδας, συζητούσαν.

«Στρατηγέ μου, δια την χώραν μου εκείνο που προέχει την ώραν ταύτην είναι η εθνική συνεννόησις. Εσείς δε, θα μπορούσατε να διαδραματίσετε...». Ο στρατηγός τον διέκοψε. «Όχι, όχι αγαπητέ μου Νάσο. Ουδεμία συνεννόησις είναι δυνατή μεταξύ του ελληνικού κράτους και των αρχηγών της ανταρσίας. Δι' αυτούς τίθεται εν και μόνον δίλημμα: Θάνατος ή κατάθεσις των όπλων, άνευ όρων».

«Φοβούμαι, στρατηγέ μου, ότι θα οδηγηθώμεν εις νέας περιπετείας...».

«Και εις το τέλος, νικηταί θα είμεθα εμείς...».

Απομνημόνευμα με τον Στέλιο, προδημοσίευση

Εκείνο το Σαββατοκύριακο ήταν μαρτυρικό. Δευτέρα χαράματα, οι τρεις φίλοι, εγώ, ο Κώστας και ο Σπύρος κατηφορίζαμε για τη φάμπρικα, αμίλητοι και σκεπτικοί. Σε όλο το δρόμο βιάζαμε με σκυμμένο κεφάλι. Δίπλα μας περνούσαν οπλισμένοι φαντάροι που «συνόδευαν» πολίτες.

Κοντά στη φάμπρικα, τρία στρατιωτικά φορτηγά σταμάτησαν με θόρυβο και κατέβηκαν ένα τσούρμο οπλισμένοι φαντάροι που, κατά ομάδες, σκορπίσανε στη γειτονιά.

Καθώς βαδίζαμε, παρακολουθούσαμε με σφιγμένα δόντια τη σκηνή. Ο τέταρτος της παρέας, ο Γιάννης, περίμενε στο προαύλιο. Μετά από τα καλημερίσματα κινηθήκαμε προς την είσοδο. Ο Σπύρος με χτύπησε φιλικά στην πλάτη.

«Στέλιο, καλά νέα...».

«Μάγκες, καλή δουλειά».

Όπως μπαίναμε στη φάμπρικα γυρίσαμε και κοιτάξαμε το δρόμο. Φαντάροι, κατά ομάδες, «φόρτωναν» πολίτες στα φορτηγά. Το ένα, αφού γέμισε, έφυγε με πολύ θόρυβο.

Ήταν μια σκληρή περίοδος.